

IZDELAVA BAZE IZRAZOV ZA KITAJSKO-SLOVENSKI SLOVENSKO-KITAJSKI ČEBELARSKI TERMINOLOŠKI SLOVAR

Anže SOBOČAN

diplomiran sinolog UN

anze.sobocan@gmail.com

Izvleček

V članku predstavim postopek prve faze izdelave večjezičnega terminološkega slovarja, ki vključuje izbor izrazov, njihovo razvrstitev glede na ustreznost in določitev sinonimnih razmerij. Raziskava se osredotoča na izdelavo kitajsko-slovenskega in slovensko-kitajskega čebelarškega terminološkega slovarja, vendar lahko njene rezultate prenesemo na izdelavo slovarja za katerokoli strokovno področje. Članek izpostavi naslednja vprašanja: delno prekrivanje splošnega in strokovnega jezika; nepoenotene ureditve obstoječih slovarjev; napačno razumevanje sopomenk, ki se pogosto zmotno razumejo kot izrazi za različne pojme; utemeljeno ustvarjanje novih izrazov; ter nenazadnje pasti glede prevajanja besednih zvez.

Ključne besede: terminologija; čebelarstvo; sinonimija; kitajski jezik; terminološki slovar

Abstract

This paper introduces the first step of making a multilingual specialized dictionary, which includes a selection of terms, their arrangement according to adequacy and the determination of synonymous relationships between the terms. The research was based on the first phase of compiling a Slovene-Chinese and Chinese-Slovene specialized beekeeping dictionary. The results of the research could, however, be applied to the making of specialized dictionaries for any research field. The focus areas of the paper are: the partial overlapping of everyday language and specialized terminology; the different arrangement approaches of existing dictionaries; the many synonyms that are often wrongly understood to denote different things; the coining of new terms when needed; the traps of literal translation.

Keywords: terminology, apiculture, synonymy, Chinese language, specialized dictionary

1. Uvod

V pričujočem članku bom v strnjeni obliki predstavil nekatera spoznanja o problematiki izdelave večjezičnih terminoloških slovarjev, do katerih sem prišel med izdelavo diplomske naloge (Sobočan, 2012). Cilj raziskave je bil vzpostaviti čim večje število ustreznih povezav med čebelarškimi izrazi v slovenščini in kitajščini. Pri tem

sem naletel na težave, s katerimi se bodo nedvomno srečevali tudi tisti, ki bodo imeli opravka s kitajsko terminologijo na drugih strokovnih področjih.

Glavnino raziskovalnega dela je predstavljalo iskanje ustreznice za okrog 1300 slovenskih in kitajskih čebelarskih izrazov. O točnem številu izrazov je težko govoriti, saj se za določen pojem v različnih jezikih uporablja različno število jezikovnih poimenovanj. Poleg tega iztočnice oziroma vnosi v posameznih slovarjih ne predstavljajo vedno najprimernejšega izraza za izbrani pojem, temveč gre za drugače označene sopomenke. Nabor jezikovnih poimenovanj za pojme tako obsega tudi žargonske, pogovorne, strokovno pogovorne ali zastarele izraze. To vprašanje različni slovarji obravnavajo na različne načine, zato nam zgolj podatek o številu vnosov ne nudi prave informacije o številu pojmov.

2. Vprašanje sinonimije

Čebelarska terminologija obsega več tisoč izrazov, od katerih jih splošni slovarji običajno vključujejo le nekaj deset. Specifični izrazi, ki se v splošnem jeziku redko uporabljajo, so vključeni v terminološke slovarje. Kot osnovni vir slovenskih izrazov sem uporabljal *Čebelarski terminološki slovar* (Bokal, 2008) (v nadaljevanju ČTS), ki pri prednostnih izrazih navaja nemške in angleške ustreznike. Do kitajskih izrazov bi lahko prišli s posrednim prevajanjem s pomočjo drugih terminoloških slovarjev, vendar ta metoda predstavlja veliko dodatnega dela in poveča možnosti napak.

Pri vzpostavljanju povezav med izrazi v slovenskem in kitajskem jeziku močno izstopa problematika sinonimije. Čebelarjenje ima v obeh državah dolgo zgodovino in je omenjeno v zgodnjih pisnih virih, hkrati pa gre za sodobno dejavnost, zato je vrzel med sodobnimi izrazi in njihovimi zastarelimi sopomenkami zelo izrazita. Poudariti moramo še, da lahko na čebelarstvo gledamo kot na pridobitno dejavnost ali kot na specifično znanost, ki preučuje življenje čebel in njihovo vključenost v naravno okolje. V svoji raziskavi razumem pod izrazom čebelarstvo sledji pomen.

V čebelarstvu kot dejavnosti namreč uporabljamo nekoliko drugačen jezik kot v čebelarstvu kot specifičnem raziskovalnem področju. Izkušnje iz prakse je pomembno uspešno prenašati na znanstveno področje, teoretična spoznanja pa je potrebno ustrezno implementirati v čebelarstvo kot dejavnost, zato so za jasno komunikacijo terminološki slovarji izrednega pomena.

Kljub temu, da je strokovni jezik načeloma zelo jasen, je iskanje ustreznikov preko tretjega tujega jezika neprimerno. Določeni izrazi so namreč že v izhodiščnem jeziku nejasni in jim lahko pripišemo več ustreznikov v tujem jeziku, katerih pomen ni enak oziroma se ne nanašajo na isti pojem. Nadalje je zelo verjetno, da za vsak posamezen

izraz v vmesnem jeziku obstaja več možnih ustreznikov z različnimi pomeni v ciljnem jeziku. Vintar (2008) o tem pravi:

»Za isti pojem se lahko uporablja več poimenovanj v istem jeziku, v različnih jezikih pa je zanj lahko v uporabi na stotine izrazov.« (Vintar, 2008 str. 24)

Verjetnost, da bo prevajalec izbral napačen izraz, se tako močno poveča. Za razliko od vsakdanje literature ali leposlovja, kjer želimo z variacijo izrazov povečati pestrost in privlačnost besedila, je namen strokovnih objav doseči čim višjo stopnjo jasnosti.

»Terminološki slovarji z navajanjem sinonimije najpogosteje vodijo uporabnika k rabi enega izraza, s čimer naj bi se uveljavljalo načelo en pojem – en termin.« (Humar, 2009 str. 92)

Nejasnosti pri prevajanju se začnejo že v izvornem jeziku. Problem le redko predstavlja preveč skromno, precej pogosto pa preveč bogato izrazje oziroma sinonimija, ki je še posebej izrazita v čebelarstvu v slovenščini. O tem se lahko prepričamo ob temeljiti analizi ČTS, kjer je bogato čebelarstvo izrazje skrbno urejeno in ovrednoteno. ČTS na enem mestu zbere največje možno število izrazov, hkrati pa jih razvršča tudi glede na ustreznost, kot to določa sodobna terminološka znanost.

»Klasična terminologija je po definiciji tudi normativna, se pravi ne le opazuje in opisuje, ampak tudi predpisuje terminološko rabo.« (Vintar, 2008 str. 18)

V ČTS je najustrenejšim izrazom (v nadaljevanju *prednostni izrazi*) namenjeno posebno mesto s polnopensko razlago ter tujejezičnimi ustrezniki. Pri ostalih izrazih se nahaja usmeritev na prednostni izraz. Med pomensko enakovrednimi izrazi je prednost pripisana izrazom, ki se v sodobni literaturi uporabljajo najbolj pogosto. Sam sem na nekaterih mestih pri urejanju izrazov uporabil alternativni pristop, po katerem sem vse izraze za določen pojem navajal pri istem vnosu. Taka ureditev sicer otežuje iskanje v v tiskani obliki terminološkega slovarja, vendar ima tudi pomembno prednost:

»Ker so tiskani terminološki slovarji tipično urejeni abecedno, je v njih težko ustrezno predstaviti razmerje med pojmi, še težje pa je po abecedni ureditvi udejanjiti pojmovni pristop, ki narekuje en vnos za vsak pojem oziroma pomen.« (Vintar, 2008 str. 62)

3. Zamejitev strokovnega jezika

Nekateri izrazi, ki jih prištevamo k čebelarški terminologiji, se uporabljajo izključno v čebelarstvu, medtem ko ostali izvirajo iz drugih strokovnih področij, vendar so tudi v čebelarstvu nepogrešljivi.

»Prav vsaka človeška dejavnost je povezana z rabo specializiranih izrazov, ki se po svoji obliki sicer morda ne razlikujejo od običajnih besed, a so zaradi umeščenosti na določeno strokovno področje rabljeni terminološko.« (Vintar, 2008 str. 9)

Oglejmo si nekaj primerov. Beseda *sedeti* v čebelarstvu opisuje *zadrževanje čebel na satu* (Bokal, 2008 str. 148) in ne predstavlja pomenov, ki jih podaja SSKJ (Bajec, 1994). Med »običajnimi besedami«, ki se v čebelarstvu nanašajo na druge pojme kot v splošnem jeziku, so še *brada*, *žrelo*, *bič*, *celica*, *izlet*, *jež* itd. Del čebelarških izrazov predstavljajo posamezne besede, ki jih splošni slovarji ne vključujejo. Tako v SSKJ ni moč najti izrazov *osmičenje*, *položka*, *razstojišče*, *tropoleloza*, *trotovišče*, *varoja* in podobno. Večji del čebelarških izrazov sestavljajo besedne zveze, ki so sicer povezava besed, ki jih vključujejo tudi splošni slovarji, vendar na podlagi razlag v teh slovarjih ne moremo prepoznati pravega pomena izrazov. Naj navedem le nekatere od njih: *dimni listič*, *distančni vložek*, *nizka podnica*, *usedeni roj*, *zimski drobir*, *zlata čebela*, *zreli matičnik* itd.

Tudi v kitajščini so strokovni izrazi sestavljeni iz posameznih pismenk ali besed, ki jih vključujejo splošni slovarji, vendar na podlagi prevoda ali opisa v teh slovarjih ne moremo prepoznati njihovega pomena. Izraz *fēnglù* 蜂路 je sestavljen iz besed *čebela* in *cesta*, kar ne pomeni *čebelja cesta*, temveč *čebelji razmik*.

fēng 蜂 (1) bee; honeybee (Wei, 2002 str. 361),
lù 路 (1) road; path; way (Wei, 2002 str. 786)

Pravilen slovenski ustreznik za kitajski izraz *dōngfāng mìfēng* 东方蜜蜂, sestavljen iz dveh besed, je *azijska čebela*, in ne *vzhodna čebela*, kot bi se glasil dobesedni prevod.

dōngfāng 东方 (1) east, (2) (*Dōngfāng*) The East; The Orient (Wei, 2002 str. 284)

Pomemben vzrok številnih neustreznih povezav med strokovnimi izrazi v različnih jezikih je dobesedno prevajanje. Z dobesednim prevodom nekega strokovnega izraza si lahko pomagamo pri sestavi novega izraza, kadar za določen izraz še ne obstaja primeren ustreznik, kar pa moramo najprej preveriti. To najlažje storimo s pomočjo obstoječih terminoloških slovarjev. Če slovar za določeno področje še ne obstaja, se je treba pri prevajanju založiti z literaturo z obravnavanega področja in izraze črpati od tam.

Kitajski in slovenski izrazi s področja čebelarstva se v veliki meri nanašajo na iste pojme. Potreba po uvajanju novih izrazov se pojavlja samo na področjih, specifičnih za čebelarstvo katere od držav. V kitajski literaturi je že uveljavljen izraz *Kānī'èlāfēng* 卡尼鄂拉蜂¹, ki označuje *kranjsko čebelo*. Nastal je, ko je bila ta podvrsta² medonosne čebele razširjena na Kitajsko. Na podoben način bi lahko uvedli kitajske ustreznike tudi za regionalno specifične izraze, kot so *kranjič*, *panjska končnica*, *AŽ panj* itd., ki jih ob svojem delu v kitajščini nisem zasledil. V slovenščini pogrešamo primerne izraze za poimenovanje nekaterih čebel, naravno razširjenih na območju Kitajske, in ustreznike izrazov, specifičnih za kitajsko čebelarstvo. Najbolj v slovenščini primanjkuje imen za pomembne medovite rastline, razširjene na Kitajskem.

4. Metodologija in postopek dela

Za izdelavo baze izrazov in vzpostavitev povezav med kitajskimi in slovenskimi čebelarstvenimi izrazi sem uporabil naslednja pomembnejša referenčna dela (glej tudi Slika 1):

Dictionary of Beekeeping Terms (v nadaljevanju DBT) izhaja v več izdajah z različnimi kombinacijami jezikov. Vse izdaje temeljijo na angleškem jeziku. Uporabljal sem izdaji *English–Hindi–Chinese* (International Bee Research Association (IBRA), 1993) (v nadaljevanju DBTC) in *English–Croatian–Slovenian–Serbian–Macedonian* (Šerban, 2003) (v nadaljevanju DBTS).

Vse izdaje DBT vsebujejo 1036 vnosov³, vendar izdaje z različnimi jeziki vključujejo različno število izrazov, odvisno od števila sopomenk v določenem jeziku. Vse izdaje vsebujejo enako število angleških izrazov, to je okrog 1150 enot. DBTC vsebuje okrog 1360 kitajskih in DBTS okrog 1230 slovenskih izrazov.

V vseh izdajah DBT so pojmi oštevilčeni na podlagi oznak angleških izrazov, ki so razporejeni po abecednem redu, glede na prvi izraz pri posameznem vnosu. Ostali izrazi, navedeni v istem vnosu, so navedeni tudi na svojem mestu po abecednem redu, kjer jim niso pripisani ustrezniki v ostalih jezikih, ampak samo usmeritev na osnovni vnos. Vsi izrazi posameznega vnosa predstavljajo isti pojem. Vsak pojem je označen z isto številko v vseh izdajah DBT. Na ta način je omogočeno relativno enostavno

¹ Kānī'èlā 卡尼鄂拉 (fonetični zapis za Kranjsko)

² Izraz *podvrsta* je krajša oblika izraza *čebelja podvrsta*.

³ V ČTS vsaka iztočnica predstavlja samostojen vnos, vendar je slovar urejen drugače kot DBT. V slednjem so pod posamezno številko navedeni vsi izrazi za določen pojem. Vnosi, kjer se dodatni izrazi pojavijo na svojem mestu po abecednem redu, niso oštevilčeni. Skupno število izrazov torej presega omenjenih 1036 vnosov, ki so oštevilčeni.

prevajanje med najmanj 40 jeziki. Z združitvijo DBTS in DBTC sem vzpostavil prvi set ustrezno povezanih slovenskih in kitajskih čebelarških izrazov. Nekaj manj kot polovico izrazov, za katere ne obstajajo ustrezniki v ČTS, v diplomsko delo nisem vključil. Preostanek sem uredil v prvo večjo enoto izrazov v nalogi.

ČTS je izšel leta 2008 in naj bi predstavljal najbolj temeljito obliko čebelarskega terminološkega slovarja, kar jih mogoče zaslediti po svetu (Bokal, 2008 str. 262). Vsebuje 3078 iztočnic, s katerimi po trditvah avtorjev predstavlja popolno zbirko terminov s področja čebelarstva (Bokal, 2008 str. 12). Iztočnice predstavljajo tako izraze, ki jih stroka priporoča in vključujejo polnopomensko razlago, kot tudi izraze, ki so manj ustrezni in jih stroka odsvetuje. ČTS torej ne vključuje 3078 pojmov, saj se veliko število iztočnic nanaša na iste pojme. Polnopomensko razlago vključuje samo najbolj pogosto rabljen izraz za določen pojem, kar je skladno s teorijo sodobne terminografije.

»Prednost naj bi imelo naslednje izrazje: (1) domače pred tujim, (2) izrazje latinskega ali grškega izvora pred izrazjem angleškega, francoskega, nemškega izvora, (3) bolj uporabljan izraz pred manj uporabljanim, (...)« (Humar, 2009 str. 79)

ČTS dejansko vsebuje okoli 2200 pojmov. Pri štetju sem upošteval dejstvo, da izrazi, ki imajo več pomenov (sozvočnice ali homonimi), spadajo pod isto iztočnico⁴. 140 izrazov vsebuje dva pomena, 40 izrazov tri in trije izrazi štiri pomene. Med iztočnicami se nahajajo tudi vse ostale sopomenke, tako strokovne kot tudi drugače označene, pri katerih se nahaja usmeritev na izraz, ki se priporoča.

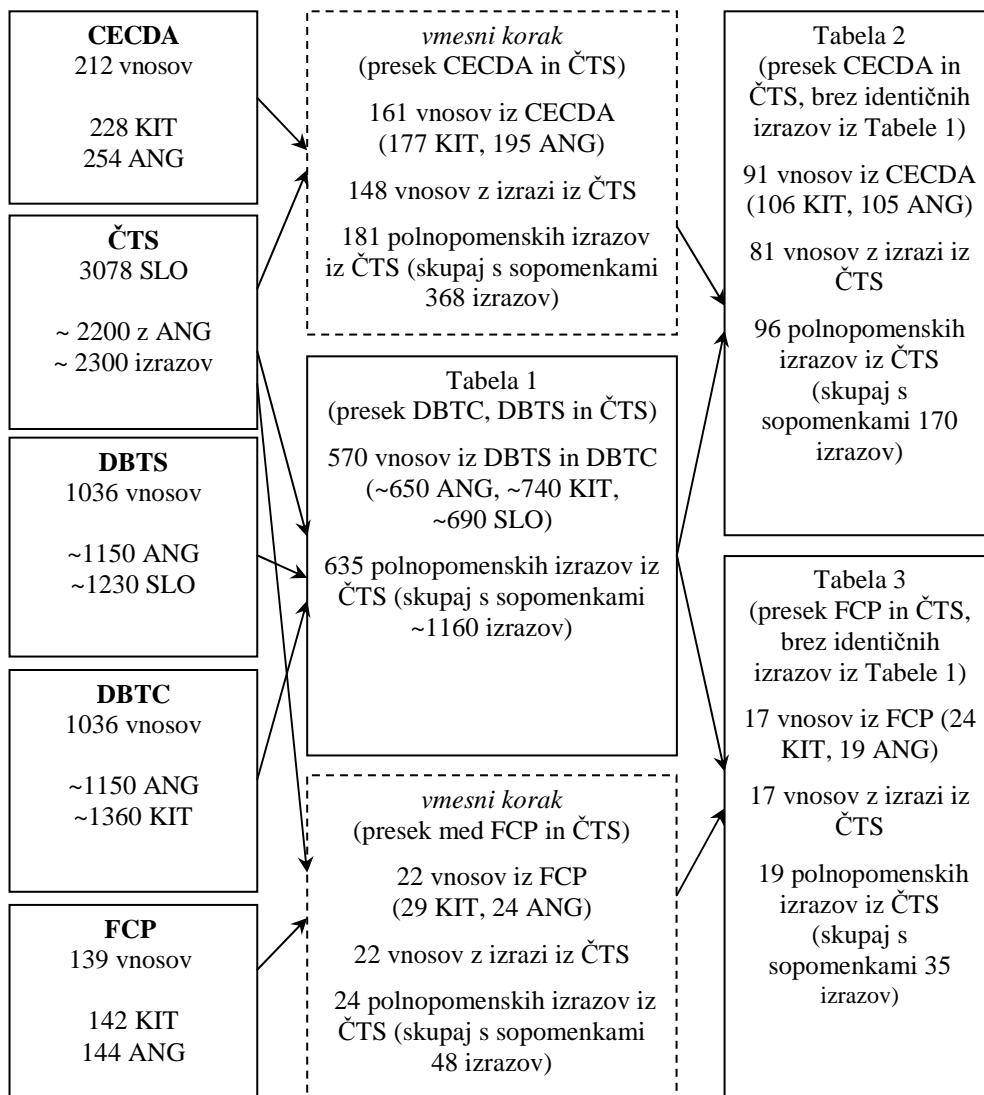
»Pri izrazih, ki so v čebelarskem izraznem sistemu manj rabljeni, ali s stališča norme knjižnega jezika manj ustrezni, je namesto razlage za puščico naveden izraz, ki se priporoča.« (Bokal, 2008 str. 15)

V prvi set primernih povezav med DBTC in DBTS sem dodal še ustrezne izraze iz ČTS in njihove angleške ustreznike. Čeprav je ČTS približno trikrat bolj obsežen kot DBT, slednji vsebuje 465 pojmov, ki niso označeni z nobenim izrazom, za katerega bi v ČTS lahko poiskal primeren ustreznik. Večino teh izrazov lahko uvrstimo v eno izmed naslednjih kategorij:

1. Izrazi zelo splošne narave, ki s čebelarstvom niso tesno povezani. V ČTS je od neterminološkega čebelarskega izrazja upoštevano le tisto, ki se navezuje na čebelarstvo (Bokal, 2008 str. 13).
2. Izrazi s področja kemije, medicine, biologije itd., ki presegajo okvire, v katerih bi se posebej navezovali na čebelarstvo.

⁴ Označeni so z arabskimi številkami, ki se nahajajo v oklepajih za izrazom.

3. ČTS vključuje 160 vrst in rodov medovitih rastlin. DBT jih vključuje le 84, vendar kljub temu vsebuje 28 rastlin, ki jih v ČTS ni. *Dictionary of Important World Honey Sources* (Crane, in drugi, 1984) vključuje 467 rastlin, ki so označene kot pomembne medovite rastline. Razlika med DBT in ČTS je torej predvsem v izboru rastlin.

Slika 1: Grafični prikaz uporabe slovarjev in postopek dela (Sobočan, 2012 str. 7)
[legenda: ANG –angleški izrazi, KIT – kitajski izrazi; SLO – slovenski izrazi]

DBT: angleški izraz	DBTC: kitajski izraz	DBTS: slov. izraz	ČTS
1 abdomen	腹部 fùbù	zadek	zadek, ang.: abdomen
3 accacia; false locust (tree); <i>Robinia pseudoacacia</i>	刺槐 cìhuái, 洋槐 yánghuái	robinija	robinija , lat. <i>Robinia pseudoacacia</i> ; S: nestrok. akacija; ang.: false acacia

Slika 2: Izsek iz Tabele 1 iz obravnavanega diplomskega dela (Sobočan, 2012 str. 52)

V prvi set izrazov sem vključil samo tiste vnose iz DBT, ki vsebujejo najmanj en izraz, za katerega obstaja ustreznik v ČTS. To je 570 vnosov. Tako je ostalo 739 kitajskih izrazov, okrog 690 slovenskih in okrog 650 angleških izrazov iz DBT. Na omenjenih 570 pojmov iz DBT se nanaša 617 prednostnih izrazov iz ČTS. Osemnajst izrazov sem porabil pri dveh različnih vnosih, od katerih vsak predstavlja svoj pojem⁵. Skupno število različnih pojmov iz ČTS, ki sem jih uporabil v prvem setu izrazov, je torej 635. Zaradi lažje primerjave in možnosti statistične primerjave lahko nekoliko poenostavljeno rečem, da izraza *cvetni prah* (1) in *cvetni prah* (2) v resnici predstavljata dva različna izraza. Dejansko so jima pripisane različne sopomenke in različna angleška ustreznika in v resnici se nanašata na dva povsem različna pojma.

34 prednostnih izrazov iz ČTS se pojavi pri dveh in dva izraza pri treh različnih vnosih iz DBT. To pomeni, da v DBT obstajajo izrazi, ki niso označeni kot sopomenke, vendar jim kljub temu lahko pripišemo enak slovenski ustreznik. Skupaj s strokovnimi sopomenkami, navedenimi pri teh izrazih, sem v prvem setu uporabil okoli 970 izrazov, skupaj z drugače označenimi sopomenkami pa že kar 1160 izrazov iz ČTS. Od navedenih 635 izrazov (če štejemo homonime z različnimi pomeni za različne izraze) so sopomenke pripisane le pri 295 izrazih. Od tega ima 170 izrazov eno, 73 izrazov dve, 26 izrazov tri, 13 izrazov štiri, sedem izrazov pet, trije izrazi šest, dva izraza sedem in en izraz kar deset sopomenk. To ni skladno s tem, kar o sinonimnih razmerjih med različnimi izrazi zapiše Humar.

»4. V terminologiji sta navadno v sinonimnem razmerju dva termina, zelo redko več.«
(Humar, 92)

Veliko število sopomenk v ČTS naj bi izhajalo iz pogostosti določenega pojava v stvarnem svetu, velike razširjenosti in veljave čebelarstva v preteklosti ter izoblikovanja svojih izrazov po posameznih pokrajinah. Ustvarjalci slovarja so želeli ohraniti izročilo prihodnjim rodovom, zato številnih sopomenk iz slovarja niso izključevali (Bokal, 2008 str. 10).

⁵ To so homonimi, ki jim je v ČTS pripisanih več pomenov.

V delu naloge, kjer sem v kitajski literaturi iskal izraze, ki jih uporabljeni slovarji ne vključujejo, sem navajal tudi dodatne sopomenke izrazom, ki jih slovarji že vključujejo. S tem se kitajščina nekoliko približa številu sopomenk v slovenščini. Če bi, kot so to storili avtorji ČTS, zajel vse izraze, ki se uporabljajo v čebelarški literaturi od druge svetovne vojne dalje (Bokal, 2008 str. 11), bi se število sopomenk v kitajščini gotovo še nekoliko bolj približalo številu sopomenk v slovenščini.

Naslednji slovar, s katerim sem iskal čebelarske izraze v kitajščini, je *Han-Ying nongye fenlei cidian* 汉英农业分类词典 / **A Chinese-English Classified Dictionary of Agriculture** (v nadaljevanju CECDA), ki je klasificiran je na 26 kmetijskih panog, med njimi tudi čebelarstvo.

Najprej sem s pomočjo angleških ustreznikov in lastnega poznavanja izrazov poskušal najti čim več povezav med tem slovarjem in slovenskimi izrazi iz ČTS. CECDA kljub relativno majhnemu obsegu vključuje 51 izrazov, za katere ne obstajajo primerni ustrezniki v ČTS. Gre predvsem za naslednje kategorije izrazov:

1. Širok nabor žuželk, ki s čebelarstvom niso tesno povezane.
2. Izrazi, tipični za kitajsko čebelarstvo, ki se v slovenščini ne uporabljajo.
3. Medovite rastline, ki v Sloveniji niso razširjene, oziroma so razširjene le v majhnem obsegu, kot okrasne rastline, in za čebelarstvo niso pomembne.

Izraze, ki jih vsebujeta oba slovarja, sem vključil v naslednji set izrazov, iz katerega sem izločil izraze, identične izrazom iz DBT, ki jim je v obeh slovarjih pripisan enak pomen. Od 161 izrazov jih je ostalo 91. Med njimi je nekaj sopomenk, ki sem jih lahko pripisal k istemu izrazu, oziroma skupini izrazov iz ČTS, tako da je iz slednjega slovarja ostalo 81 vnosov. K nekaterim izrazom iz CECDA sem lahko, enako kot prej, pripisal več izrazov iz ČTS, čeprav tam niso označeni kot sopomenke. Vse izraze iz ČTS sem vnesel v eno polje. S tem sem dosegel, da sem lahko določene pojme, ki jim hkrati ustreza tako več izrazov iz ČTS kot tudi več izrazov iz CECDA, pregledno vnesel v isto tabelo. Vse kitajske sopomenke namreč predstavljajo isti pojem kot vse slovenske sopomenke.

V drugem setu izrazov sem v 81 polj vnesel 91 prednostnih izrazov iz ČTS. Če k tem izrazom prištejemo še strokovne sopomenke njihovo število naraste na 140 izrazov in skupaj z drugače označenimi sopomenkami na 170 izrazov iz ČTS.

ČTS	FCP			Tabela 1
	kitajski izraz	angl. ustreznik	str.	
1 cvetni prah (3), ang.: pollen	蜂花粉 fēnghuāfěn	bee pollen	302	679 (str.)
2 čebelji pridelek, ang.: hive product / čebelji proizvod, ang.: hive product	蜂产品 fēngchǎnpǐn	bee products	7	X

Slika 3: Izsek iz Tabele 2 iz obravnavanega diplomskega dela (Sobočan, 2012 str. 98)

Fēngchǎnpǐn 蜂产品 (**Čebelji proizvodi**) (Chen, in drugi, 2007) (v nadaljevanju FCP) sicer ni klasičen slovar, ampak čebelarški priročnik, vendar ima na 139 mestih pri kitajskih izrazih navedene angleške ustreznike. Za 139 pojmov je navedenih 142 kitajskih in 144 angleških izrazov. ČTS vključuje slovenske izraze za samo 22 od teh pojmov, oziroma ustreznike za 29 kitajskih izrazov, ki jih poimenuje s 24 prednostnimi izrazi in še s 24 neprednostnimi izrazi. Preostalih 117 pojmov, navedenih v FCP, predstavlja predvsem najrazličnejše kemijske spojine pesticidov, ki se po različnih tam obravnavanih pravilnikih ne smejo pojaviti v medu in drugih čebeljih pridelkih.

Iz FCP je ostalo le 29 kitajskih izrazov z obstoječimi ustrezniki v ČTS, vendar so ti zelo unikatni. Ko sem izločil izraze, identične izrazom iz prejšnjih dveh slovarjev, jih je še vedno ostalo 24. Te izraze sem skupaj z izrazi iz ČTS združil v tretji set primerno povezanih izrazov.

Vsi izrazi iz zgornjih treh virov skupaj še zdaleč ne iztrošijo vseh izrazov, ki jih obsega ČTS. Preostanek izrazov ima v veliki meri izvor v eni izmed spodnjih kategorij.

1. Širok nabor čebelarškega orodja, najrazličnejših panjev in čebelnjakov, med katerimi so mnogi razširjeni le v Sloveniji. Velik del orodja in panjev se imenuje po njihovih konstruktorjih. Kitajski ustrezniki bi lahko nastajali predvsem z združevanjem fonetične oblike imena in kitajskega izraza za *panj*: XX - *fēngxiāng* 蜂箱⁶.

2. ČTS vključuje 43 izrazov ki označujejo vrste in podvrste čebel, ki predstavljajo skoraj celotno razčlenbo rodu čebel. Zgornji viri jih vključujejo precej manj, vsega enajst izrazov. Za večji del preostanka izrazov iz ČTS sem poiskal ustreznike v kitajski čebelarški literaturi in jih vključil v četrti set izrazov. Poiskal sem 29 izrazov, od katerih se jih v prejšnjih virih (z nekoliko drugačnim poimenovanjem) pojavi le pet.

3. Širok nabor rodov in vrst medovitih rastlin. V ČTS 160 iztočnic predstavljajo medovite rastline. Med njimi so 104, ki jih DBT ne vključuje.

4. Številne sopomenke in izrazi, ki niso označeni kot sopomenke, vendar v zgornjih virih za vse od njih zadostuje en sam angleški oziroma kitajski izraz. Nekateri izrazi imajo enak pomen, vendar niso označeni kot sopomenke, saj je temeljna

⁶ *fēngxiāng* 蜂箱 beehive; hive (Wei, 2002 str. 361)

značilnost sinonimov besednovrstna enakost in njihovo sinonimno povezovanje ni ustrezno (Humar, 2009 str. 93). Čeprav se izraza *ropanje* in *ropati* nanašata na isti pojem, jih ne moremo označiti za sopomenki.

Za preostale izraze iz ČTS sem kitajske ustreznike iskal v kitajski čebelarški literaturi. Najobsežnejši vir izrazov predstavlja delo *Xiàndài yǎngfēng shēngchǎn* 现代养蜂生产 (Moderno čebelarstvo) (Zhang, 2005), ki vključuje vsa področja čebelarstva. V tem delu sem poiskal številne izraze, ki jih ne vključuje nobeden od zgornjih slovarjev, in jih skupaj s slovenskimi ustrezniki iz ČTS uredil v četrti set izrazov. Kot potrditev pravilnosti povezave sem pri vsakem izrazu citiral stavek ali odstavek, v katerem se nahaja, in ga prevedel v slovenščino. V isti sklop sem vključil tudi izraze iz ostalih del, ki sem jih uporabil na enak način.

V četrtem setu izrazov sem v kitajskih virih skupno poiskal 161 kitajskih ustreznikov za 157 polnopomenskih izrazov iz ČTS (skupaj s sopomenkami 274 izrazov). Nekatere izraze iz ČTS sem lahko kljub temu, da tam niso označeni kot sopomenke, navedel pri istih vnosih, oziroma jim pripisal isti kitajski ustreznik, oziroma ustreznike. Skupno število vnosov, od katerega vsak predstavlja določen pojem, je zato manjše od omenjenega števila izrazov in znaša 141.

V četrtem setu sem navedel 40 slovenskih izrazov, ki so že bili navedeni v prvem, drugem ali tretjem setu, vendar z drugimi kitajskimi ustrezniki. Gre za sopomenke v kitajščini. Devet kitajskih izrazov je bilo že vključenih v prvih treh sklopih vendar sem jih vključil tudi v četrtega, saj sem nekaterim pripisal drugačne slovenske ustreznike, kot jih imajo navedene prej in s tem sem nekoliko razširil njihov pomen, oziroma pokazal, da ustreznik, pripisan na osnovi angleškega prevoda, ni najbolj primeren. To je možno razbrati iz konteksta v kitajski čebelarški literaturi, ki je po mojem mnenju najbolj zanesljiv vir izrazov, ki se v praksi dejansko uporabljajo. Pri vseh izrazih, ki se ponavljajo, sem uredil usmeritve na prejšnje tabele za možnost primerjave.

29 fluvalinat, ang.: Fluvalinat

氟胺氰菊酯 fúànqíngjúzhǐ

»此次治螨是一年中最早的一次。选晴暖午后，用氟胺氰菊酯条 (fluvalinate strip) 即螨扑悬挂于蜂群内，每个蜂群 1 条，3 周后取出。「 (Chen, in drugi, 2007 str. 138)

To je prvo zatiranje varoj v letu. Izberemo jasno in toplo popoldne in obesimo trakove fluvalinata v čebelje družine. Vsaki družini po en trak. Po treh tednih trakove odstranimo.

Slika 4: Izsek iz Tabele 4 iz obravnavanega diplomskega dela (Sobočan, 2012 str. 108)

Iz kitajskih virov sem izbiral odstavke, ki se v čim večji meri ukvarjajo z obravnavanim izrazom in se osredotočajo na njegov pomen. Nekateri izmed njih bi lahko služili kot kitajska razlaga izraza v kitajskem terminološkem slovarju.

Kot normativ, kateri izrazi še sodijo na področje čebelarke terminologije, mi je služil ČTS, katerega avtorji so izbiri izrazov, vključenih v slovar, namenili posebno pozornost.

»Če raba besede ni bila potrjena v gradivu ali poznana pri čebelarskih strokovnjakih, ni bila sprejeta v Slovar.« (Bokal, 2008 str. 13)

Tudi s pomočjo kitajske čebelarke literature nisem za vse preostale izraze iz ČTS poiskal kitajskih ustreznikov. To delo bi v veliki meri vključevalo sestavljanje novih izrazov v kitajščini.

Obstaja nekaj čebelarskih izrazov, ki se pojavljajo tako v slovenski kot v kitajski čebelarski literaturi, vendar jih ČTS ne vključuje. Šest pojmov s primernimi izrazi v obeh jezikih sem uredil v zadnji set izrazov. Pri vseh vnosih sem citiral odstavke, v katerih so uporabljeni kitajski izrazi, in odstavke, v katerih so uporabljeni slovenski izrazi. Iz tega dela naloge je razvidno, kako uporabno delo je ČTS, in koliko dodatnega dela je potrebno vložiti v vsak izraz, ki ga ČTS ne vključuje, če želimo preveriti in dokazati njegovo uporabo v praksi.

Tabela 1: Primerjava števila izrazov v posameznih slovarjih

Vir	Št. pojmov	Št. slovenskih izrazov	Št. angleških izrazov	Št. kitajskih izrazov	Presežek izrazov glede na št. pojmov
1. DBTC	1036	X	1150	1360	ang.: 10 % kit.: 31 %
2. DBTS	1036	1230	- II -	X	slo.: 19 %
3. ČTS	2200	3080	2300	X	slo.: 40 % ang.: 4 %
4. FCP	139	X	144	142	ang.: 3 % kit.: 2 %
5. Tabela 4	141	274	ne vključujem v analizo	161	slo.: 94 % kit.: 14 %

Zgornja tabela v grobem prikazuje situacijo s sopomenkami v različnih uporabljenih slovarjih ter v zadnjem setu izrazov v obravnavanem diplomskem delu (tabela 4). Podatki so okvirni, saj slovarji ne ponujajo točnih informacij o vsaki kategoriji izrazov. Vseeno nam tabela omogoča približno predstavbo o številu sopomenk v posameznem jeziku. Višji ko je odstotek presežnih izrazov za posamezni pojem, bolj bogat je jezik z izrazi in s tem bolj dovzeten za nesporazume. Posebej moram interpretirati podatke iz zadnje vrstice, ki izvirajo iz izrazov, ki sem jih poiskal za del preostanka izrazov iz ČTS. Ker tako pojmi, kot njihovi izrazi izvirajo iz ČTS, bi

presežek izrazov načeloma moral ostati enak, oziroma vsaj podoben, kot v tretji vrstici, kjer primerjam izraze iz ČTS. Razlika izvira iz nekoliko problematičnega aspekta tega slovarja, ki sem ga že na večih mestih omenil zgoraj. Gre za dejstvo, da lahko nekaterim kitajskim izrazom pripišemo več polnopomenskih izrazov iz ČTS, ki tam niso označeni kot sopomenke. Gledano povprečno, bi lahko skoraj vsak pojem povezan s čebelarstvom, izrazili z dvema slovenskima izrazoma. Napisali bi lahko dva čebelarska priročnika, ne da bi v enem in drugem uporabil en sam enak strokovni izraz. Seveda moramo upoštevati dejstvo, da sopomenke niso enakomerno razdeljene med vse izraze, ampak obstaja veliko število izrazov brez ene same sopomenke in kar nekaj besed z zelo velikim številom sopomenk. *LR panj* ima kar devet sopomenk. Skupaj s prednostnim izrazom obstaja torej deset slovenskih izrazov za to vrsto panja.

5. Primer obravnave problematičnega izraza

V zadnjem delu naloge sem predstavil nekaj izrazov, ki so se med iskanjem ustreznikov izkazali za posebej problematične in potrebujejo obsežnejšo razlago. Problematika teh izrazov ima različne izvore. Glavni med njimi je gotovo sinonimija. Morda nekoliko manj očiten razlog je razlika v pojmovnih sistemih jezikov. Z uporabo različnih jezikov lahko isto stvarnost opišemo na različne načine. Problem je med izrazi, uporabljenimi v obeh opisih, poiskati primerne ustrezniške.

»Za primer vzemimo Feblerjevo shemo delitve zračnih plovil, iz katere je razvidno, da v angleškem pojmovnem sistemu aeroplane ni nadpomenka pojma glider, medtem ko v slovenščini jadralno letalo vsekakor uvrščamo med letala.« (Vintar, 2008 str. 32)

Na nekoliko podoben način je Yang razvrstil avtohtone čebele na Kitajskem, saj je *vzhodni krajevni različek* uvrstil v podvrsto *Apis cerana cerana* in ga hkrati označil za to isto podvrsto. V slovenščini si njegovo razvrstitev najlažje predstavljamo na primeru izraza *dan* (obrat zemlje okrog svoje osi), ki ga lahko razdelimo na *noč* in *dan* (čas od sončnega vzhoda do sončnega zahoda). Izraz *dan* je homonim, ki predstavlja dva različna pojma, vendar sam homonim še ni vzrok možnega nesporazuma. Problem je v tem, da en pomen izraza pomensko spada v podmnožico pomenov drugega izraza.

Na sistematičen način sem se lotil obravnave nekaterih izrazov, katerih obrazložitev ni mogoča zgolj v opombah. Večinoma gre za izraze, s katerimi poimenujemo medovite rastline ter čebelje vrste, kjer najpomembnejšo vlogo med vključenimi jeziki igra latinščina. Ta poleg angleščine predstavlja že drugi posredni jezik med kitajščino in slovenščino. Če sem lahko na nekaterih mestih zaradi lastnega poznavanja izrazov angleščino kot vmesni jezik upošteval le delno, pri latinščini tega nisem smel storiti, saj le-ta predstavlja edini uradni jezik za poimenovanje rastlin in živali v taksonomiji.

Obravnaval sem izraze *čebelja podvrsta*, ki se alternativno pogosto imenuje *rasa* ali *pasma*; *med*, ki je na nekaterih mestih definiran bolj zamejeno kot na drugih; *azijska čebela*; *kitajska čebela*; *himalajska orjaška čebela* ter nekatere medovite rastline s poudarkom na *medeni detelji*, *oljni ogrščici* in *ajdi* ter možnimi poimenovanji medu pridelanega na pašah teh in tudi drugih medovitih rastlin.

Za ponazoritev vključujem razlago poimenovanja za *himalajsko orjaško čebelo*, ki je še v nastanku. Razlaga tega izraza se v ČTS glasi:

»orjaška čebela podvrste *Apis dorsata laboriosa*, (...)« (Bokal, 2008 str. 66)

S tem je *himalajska orjaška čebela* označena kot podvrsta (*laboriosa*), ki spada v vrsto *orjaške čebele* (*Apis dorsata*). To ni skladno z Gregorijevim poimenovanjem te čebele v *Sistematski uvrstitvi čebel*, kjer je *himalajska orjaška čebela* poimenovana *Apis laboriosa*, torej kot samostojna čebelja vrsta in ne podvrsta *orjaške čebele*. Navajam:

»Predvsem v pogorjih Himalaje živi himalajska orjaška čebela, *A. laboriosa*, (...)« (Gregori, 2008 str. 18)

Poimenovanje te čebele še ni dorečeno, vendar bi bilo dobro, da bi bilo poimenovanje v članku *Sistematska uvrstitve čebel* skladno s ČTS. Bolj kot to, katero poimenovanje je avtor izbral, bi bilo pomembno, da bi isto poimenovanje uporabil v obeh delih. Engel to čebelo imenuje *Apis dorsata laboriosa* (Engel, 1999 str. 186), enako kot ČTS, vendar omenja, da obstaja velika verjetnost, da te čebele dejansko predstavljajo samostojno čebeljo vrsto, kot je imenovana v *Sistematski uvrstitvi čebel*.

»I currently do not recognize the subspecific form *laboriosa* as a separate species (...). Growing evidence, however, suggest that the distinction may be valid and my decision to place *laboriosa* within *dorsata* should be examined more closely.« (Engel, 1999 str. 186)

Zhang to čebelo v kitajščini imenuje *hēidàmifēng* 黑大蜜蜂 (*dob.* črna orjaška čebela) in poleg imena navaja latinsko poimenovanje *Apis laboriosa* (Zhang, 2005 str. 157). Enako je poimenovana tudi v CECDA (Zhang, 2004 str. 244).

6. Zaključek

Ob ustvarjanju baze ustrezno povezanih strokovnih čebelarских izrazov v obeh jezikih, na podlagi katere bo v prihodnosti mogoče izdelati kitajsko-slovenski slovensko-kitajski čebelarški terminološki slovar, je vzporedno nastala podrobnejša raziskava nekaterih najbolj problematičnih izrazov. Ta ne razkriva le razlogov, ki so pripeljali do nesporazumov v teh konkretnih primerih, ampak tudi nekatere splošne

značilnosti razvoja jezika in različnih poimenovanj, ki jih je pri prevajanju potrebno upoštevati. V praksi sem preizkusil nekatera teoretična načela sodobne terminografije in poizkusil razviti zametke metodologije, ki bi v prihodnosti lahko pomagali pri izdelavi podobnih slovarjev tudi na drugih strokovnih področjih.

Reference

- Bajec, A. (1994). *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: SAZU, ZRC SAZU.
- Bokal, L. (2008) *Čebelarški terminološki slovar*. Ljubljana: Čebelarška zveza Slovenije in Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Chen, L., & Han, Sh. (2007). *Fengchanpin 蜂产品 (Čebelji pridelki)*. Peking: Zhongguo nongye daxue chubanshe.
- Crane E., & Walker, P. & Day, R. (1984). *Dictionary of Important World Honey Sources*. London: International Bee Research Association.
- Engel, M. S. (1999). *The Taxonomy of Recent and Fossil Honey Bees* (Hymenoptera: Apidae: Apis) // J. Hym. Res.. - New York : Department of Entomology, American Museum of Natural History., - Zv. 8 (2)., str. 165-196.
- Gregori, J. (2008). Sistematska uvrstitev čebel. Zdešar, P. (Ur.) *Slovensko čebelarstvo v tretje tisočletje 1*, Brdo pri Lukovici: Čebelarška zveza Slovenije.
- Humar, M. (2009). Sinonimija v slovenskih terminoloških slovarjih. Ledinek, N., Žagar Karer, M. & Humar, M. (Ur.) *Terminologija in sodobna terminografija*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- International Bee Research Association (IBRA) *Dictionary of Beekeeping Terms*, Volume 11, English - Hindi - Chinese [Knjiga]. - Kathmandu : International Centre for Integrated Development (ICIMOD), 1993.
- Serban, M. (2003) *Dictionary of beekeeping terms, Volume 10, English - Croatian - Slovenian - Serbian - Macedonian*. Bucharest: Apimondia publishing house.
- Sobočan, A. (2012) *Izdelava baze izrazov za kitajsko-slovenski slovensko kitajski čebelarški terminološki slovar* [Diplomsko delo] / Oddelek za azijske in afriške študije ; Filozofska fakulteta. Ljubljana.
- Vintar, Š. (2008) *Terminologija, terminološka veda in računalniško podprta terminografija*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Wei, D. (2002) *Hanying cidian 汉英词典* [A Chinese-English Dictionary]. Beijing: Foreign language teaching and research press.
- Zhang, F. (2005). *Xaindai yangfeng shengchan 现代养蜂生产* [Moderno čebelarstvo] Peking: Zhongguo nongye daxue chubanshe.
- Zhang, J. (2004). *Hanying nongye fenlei cidian 汉英农业分类词典* [A Chinese-English Classified Dictionary of Agriculture]. Peking: Zhongguo nongye chubanshe.

